

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Střídavá péče o nezletilé dítě po rozvodu rodičů

Autor: Zuzana Juřenová

Katedra: Teologie a Filosofie

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Střídavá péče o nezletilé dítě po rozvodu rodičů napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze, dne 23.4.2012

Zuzana Juřenová

Bibliografická citace

Střídavá péče o nezletilé dítě po rozvodu rodičů[rukopis]:Bakalářská práce/Zuzana Juřenová; vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D. Praha 2011, počet stran 62.

Anotace:

V bakalářské práci se zabývám alternativou porozvodového uspořádání dětí, konkrétně střídavou péčí. V první části popisuji co je rodina a jaké jsou její funkce. V druhé části rozebírám rozvod, jaké jsou jeho příčiny, průběh. Nezbytnou součástí je pohled na dítě v procesu rozvodu. Jakou hraje roli a jaké jsou dopady na jeho psychiku. Poté následují typy porozvodové péče, jakožto uvedení do kapitoly střídavé péče. Ve stěžejní kapitole se věnuji střídavé péči. Jaké jsou podmínky pro rozhodnutí střídavé péče, pozitiva a negativa. V praktické části se zabývám třemi kazuistikami, vycházející z rozhovorů s rodiči a sociální pracovníci, dále studiem spisů.

Klíčová slova:

Rozvod, střídavá péče, rodina, zkušenosti ze zahraničí, mediace

Summary

In this thesis I deal with alternatives of after divorce children arrangement and alternate care. In a first part I describe what family is and what its functions are. In second part I analyze divorce, its causes and process. Necessary part is the view on child in divorce process. What his/her role is and what the impacts are his/her psyche. Afterwards the types of after divorce care follow as an introduction to alternate care chapter. In main chapter I focus on alternate care. What the conditions for decions to put child into alternate care are, its positives and negatives. In practical part I focus on three casuistries based on dialogs between parents and social workers and next with study of documents.

Keywords:

Dialog, alternate care, family, foreign experience

Poděkování

Velké poděkování patří mojí vedoucí práce PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D., která mi při psaní byla velmi nápomocná a vložila do mne důvěru.

Obsah

ÚVOD.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. SOUČASNÝ POHLED NA RODINU	10
1.1.1. Definice rodiny	10
1.1.2. Hlavní funkce rodiny	11
1.1.3. Rodičovství.....	13
1.2. ROZVOD.....	16
1.2.1. Příčiny rozvodů	17
1.2.2. Proces rozvodu	21
1.2.3. Postavení dítěte v procesu rozvodu	23
1.3. Typy porozvodové péče o děti.....	27
1.3.1. Svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče.....	27
1.3.2. Rozšířený styk	28
1.3.3. Společná péče	28
1.4. STŘÍDAVÁ PÉČE	29
1.4.1. Legislativní rámec	30
1.4.2. Podmínky pro přidělení do střídavé péče	31
1.4.3. Rozhodnutí o střídavé péči přes nesouhlas jednoho z rodičů.....	34
1.4.4. Pozitiva a negativa střídavé péče.....	35
1.4.5. Zkušenosti v zahraničí	39

2.	PRAKTICKÁ ČÁST	46
2.1.	Kazuistika č.1.....	46
2.2.	Kazuistika č.2.....	48
2.3.	Kazuistika č.3.....	50
2.4.	Rozhovor se sociální pracovníci OSPOD.....	51
3.	ZÁVĚR.....	56
4.	Seznam použité literatury	59

ÚVOD

V roce 1998 byl do zákona zakotven dodatek o střídavé a společné péči. Jeho ideou bylo zapojit do výchovy dítěte i po rozvodu oba rodiče. Přesto, že povědomí o této porozvodové alternativě roste, v roce 2012 dosáhlo možnosti této péče jen minimum dětí. V době přípravy novelizace zákona o rodině začíná být téma střídavé péče čím dál víc diskutované. Přispívá k tomu do značné míry i zájem a prostor v médiích. Vytvářejí se strany příznivců i odpůrců z laické veřejnosti, ale shoda není ani mezi odborníky. Vzhledem k různým pohledům, navíc většinou podložených zkušenostmi z praxe, je orientace pro člověka, který se s touto problematikou setkává, velmi obtížná. Sama jsem se nedokázala přiřadit na tu, nebo druhou stranu, pozitiva i negativa dávala smysl. To byl pro mne prvotní impuls pro psaní práce na téma střídavé péče.

Při pohledu na statistické údaje rozvodovosti, je zřetelné, že stále bývá většina dětí přiřazena do výlučné péče matky. Konkrétně 90%. Když jsem byla na oddělení sociálně-právní ochrany dětí uskutečnit rozhovor o střídavé péči, sociální pracovnice potvrdila, že se vždy nejedná o nezáměr ze strany otců, nebo neschopnost se o dítě postarat, ale o určitý tlak společnosti, kde neustále přetrvává názor, že dítě patří matce a pokud soud určí jinak, znamená to, že matka je špatná. Z tohoto důvodu se otcové ani nepokoušejí podat návrh o přidělení dítěte do jejich péče. Je z toho cítit určitá rezignace. Proto bych zde viděla přínos alternativy střídavé péče. Jsou ovšem rodiče schopni se dohodnout a nadále spolupracovat i po rozvodu? To je pro mne jedna z hlavních otázek, na kterou bych ráda odpověděla touto prací.

V první kapitole se budu věnovat rodině z obecného hlediska, jaké jsou její funkce, proč je rodina tak důležitá. Rodina je základ státu a proto by jeho cílem měla být osvěta a snaha co nejvíce ji upevnit a podporovat. V druhé části se zaměřím na rozvod, akt, který předchází porozvodovému uspořádání. Tato kapitola by nám měla osvětlit, jak se s rozvodem vypořádávají děti, jak jsou do procesu zapojovány. Ráda bych se krátce zmínila o důležitosti mediační služby. Myslím si, že pokud by byla mediace rozšířenější a využívanější, rodiny by zvládaly proces rozvodu mnohem lépe. V průběhu rozvodového řízení se primárně řeší péče o dítě po rozvodu. Než se budu detailně věnovat střídavé péči, krátce popíšu i ostatní možnosti. V poslední části se zaměřím na střídavou péči. Zde se zaměřím na pohledy odborníků, zkušenosti ze zahraničí a podmínky pro uložení do střídavé péče. V praktické části se pokusím uvést tři kazuistiky rodin, které se rozhodly pro střídavou péči a rozhovor se sociální pracovníci na současný pohled rozvodové tematiky.

Cílem mé práce je zhodnotit pozitiva a negativa střídavé péče. Chtěla bych zjistit, proč u nás není střídavá péče tolik rozšířená a porovnat situaci České republiky se zahraničím. Domnívám se, že i srovnání těchto zkušeností z jiných zemí a zkušeností rodin v České republice by mohlo pomoci objasnit tuto problematiku.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. SOUČASNÝ POHLED NA RODINU

Rodina je považována za stavební kámen státu. V této kapitole bych ráda nastínila funkce rodiny, zejména se zaměřením na potřeby dítěte. Protože právě rodina formuje vývoj dítěte a jeho předpoklady pro budoucí život. Rodiče důležitost rodiny mnohdy podceňují, z čehož na tom nejvíce trpí samotné děti. Proto bych ráda poukázala na to, jak by se měla rodina správně vyvíjet a následně poukážu na časté problémy v rodině, které často končí rozvodem.

1.1.1. Definice rodiny

Určit definici rodiny je poměrně těžké, protože pohledů na rodinu je mnoho. Například Matějček¹ vidí rodinu jako „*nejstarší lidskou společenskou instituci. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu, ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat na život*“ Je zřejmé, že v současné době se již nemusíme chránit před divokou zvěří a obávat se samotnému přežití. Ale potřeba chránit, vychovávat a připravovat své dítě na život zůstává i nadále. A stejně důležitá je i potřeba vzájemné pomoci a opory. A jak Matějček² uvádí, tyto dvě potřeby jsou v nás natolik zakotveny, že není možné od nich opustit. Vzápětí dodává, že není

¹ MATĚJČEK, Zdeněk 1994, s. 15

² Srov. MATĚJČEK, Zdeněk 1994, s. 15-16

důvod, abychom od těchto potřeb upouštěli, když je to pro rodinu i společnost podpůrné a zdravé. Naopak bychom měli na tomto základním předpokladu stavět, rozvíjet je a podporovat. Dítě přeci pro svůj zdravý duševní a charakterový vývoj potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově pozitivním a přesně tyto funkce by měla zastávat rodina.

Jakožto další definici bych ráda uvedla J. Langmaiera³ „*Rodina je institucionalizovaná biopsychosociální skupina, vytvořena přinejmenším ze dvou členů, odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí*“. V psychologickém slovníku můžeme pod pojmem rodina najít tuto definici: „*Je to společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí*“⁴

1.1.2. Hlavní funkce rodiny

I přes všechny překážky, kterým rodina v současné proměně čelí, je stále vnímána jako útočiště intimních mezilidských vztahů. Což jako celek vytváří domov, ve kterém by členové rodiny měli cítit bezpečné zázemí. Takzvaný hřejivý pocit domova. Aby dítě cítilo pocit bezpečí a mělo dobré podmínky pro vlastní vývoj, měla by rodina plnit určité funkce. Deset základních funkcí popsal Helus a Sládeček⁵ jako:

Rodina uspokojuje základní, primární potřeby dítěte v raných stádiích jeho života. Jde o uspokojování biopsychických potřeb, i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky. A tím, že

³ LANGMEIER, J. 1998, s. 13

⁴ ČERNÁ, M. 2001, s.78

⁵ HELUS, Zdeněk a Vladimír SLÁDEČEK. 2007, s. 149-151

se toto uspokojování děje v rodině pravidelně, dítě si na něj navyká a cítí pocit domova.

Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte: Dítě potřebuje pocit domova, který se vytváří sounáležitostí členů rodiny. Pocit, že má matku, otce a může v ně věřit. Zde se v dítěti vytváří pocit důvěry, který je nezbytný do budoucího, samostatného života. Bez důvěry se jen těžko vytváří stabilní vztahy.

Rodina skýtá dítěti již od nejútlejšího věku akční prostor, to znamená prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci, součinnost s druhými. Tím, že rodiče v dítěti aktivují pocit činnosti a v jejím zvládnutí, dítě nabírá pocitu „já jsem a jedním“ a „umím, dovedu, zvládám“. Dítě nabírá na pocitu sebeurčení a sebehodnocení. V budoucnu tak dokáže obohacovat svým pozitivním vztahem k aktivitám jak sebe, tak okolí.

Rodina pozvolna uvádí dítě do vztahu k věcem rodinného vybavení. Záměrně i mimoděčně vede dítě, aby tyto předměty chápalo jako hodnoty, které pro členy rodiny něco znamenají, a tudíž je máme podle určitých pravidel používat, chránit a udržovat v pořádku. Dítě si dokáže vážít věci.

Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky. Vkládá do tohoto sebepojetí genderový obsah a smysl pozorováním matky a otce, případně babičky a dědečka.

Rodina skýtá dítěti bezprostředně působící vzory a příklady. Skrze lásku k matce a otci má dítě potřebu je napodobovat. Děti si tak vtisknou určité vzorce chování.

Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu, jako jeho neoddělitelná součást. To se děje skrze zapojování dítěte do her, prací a domácích činností.

Rodina otevírá dítěti příležitost vejít do mezigeneračních vztahů a tím hlouběji proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení, různého postavení. Dítě se začleňuje do vztahů mezi rodiči, ale i prarodiči a tím nabývá na povědomí o mezigeneračním soužití.

Prostřednictvím rodičů, prarodičů a sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.

Rodina je dětem a dospělým prostředím, kde se mohou svěřit, očekávat vyslechnutí, moudrou radu a pomoc, je útočištěm v situacích životní bezradnosti. Tento pocit nabývá dítě zejména při příchodu do školy, kde se setkává často s nezdary a různými formami bezpráví. Možnost svěřit se s problémy a cítit podporu a pochopení, je pro dítě velmi důležitým aspektem pro jeho vývoj a budoucí život.

1.1.3. Rodičovství

Rodičovství, to je pojem, u kterého by se nemělo zapomínat na jeho váhu. Můj názor je, že instituce rodičovství má stejnou váhu jako instituce policie, nebo lékařství. A rodiče na tento fakt bohužel někdy opomíjí. Z toho důvodu jsem se rozhodla do této práce vložit rodičovství do samostatné kapitoly. O něm pojednává velmi krásnou formou Ivo Možný, ve své knize Rodina a společnost. V dnešní společnosti se díky antikoncepci, žena o svém těhotenství může z větší části rozhodnout sama. Pravdou ovšem je, že od doby, kdy se antikoncepce začala běžně používat se fertilita, neboli porodnost snížila. Antikoncepce samozřejmě není hlavní příčinou. Těch bylo po roce 1989 mnohem více. S příchodem svobody, přišel i pocit nejistoty z budoucnosti, ale i možnost cestovat, vzdělávat se. To v mladých lidech vedlo k odsouvání mateřství. Ubývající se počet rodičů se projevuje i v politice, kdy je větší důraz spíše na seniory, nebo na nezaměstnané. Z toho pramení větší nejistota. Ovšem

pokud nebude vyvíjena ze strany státu větší podpora, populace bude pomalu vymírat.

Rodičovství je široký koncept, který se mění podle fází rodinného cyklu. Přechody mezi těmito fázemi jsou stejně důležité, jako fáze samotné. Přechod k rodičovství je jedním z nejvýznamnějších v rodičovském cyklu, ale i v celém našem životě. Přejímáme totiž zodpovědnost za další osobu. Rossiová in Možný⁶ popisuje čtyři základní vlastnosti tohoto přechodu. První vlastností je **silný kulturní tlak ze strany společnosti**. Ten je vyvíjen zejména na ženu, protože historický kontext je úzce spjat s představou ženy a mateřství. I přesto, že je umělé přerušení těhotenství ve většině zemí legalizováno, je na ženu vyvíjen morální tlak společnosti. S dobou se ovšem mění pohled na dobrovolnou bezdětnost žen. Ta byla po Druhé světové válce okrajovou variantou v životě žen. Ovšem v posledních dvou desetiletích se postoj k této variantě změnil a bezdětných žen stále přibývá. Giddenson má pro tento styl pojmenování *life-politics*⁷. Druhým důvodem k přechodu rodičovství je **rozhodnutí mimovolné**. K tomu se vztahuje neplánovanost. V podstatě po celou druhou polovinu 20. století byla více než každá druhá manželka těhotná. Oproti tomu takzvaná Hajnalova linie, která je pojmenována podle demografa, který ji popsal, vysvětluje posun rodičovství do doby, než bude alespoň jeden z partnerů ekonomicky soběstačný. Třetí přechod je takzvaný **nerevokovatelný**. Současná doba se vyznačuje rychlými změnami sociální povahy. Lidé často nejsou dostatečně informováni a připraveni na rozhodnutí. Proto často volí rozhodnutí na základě pokusu a omylu. Když se něco nepodaří, většinou je šance vše vymazat a rozhodnout se pro nový pokus. To ovšem není

⁶ MOŽNÝ, I. 2006, s.147

⁷ MOŽNÝ, I. 2006, s.148

možné u rodičovství. Ve chvíli, kdy dítě přijde na svět, stává se člověk rodičem na plný úvazek. To by mělo platit i pro otce, ovšem pro ně je snadnější se k otcovství neznat. Poslední čtvrtý přechod je **zlomový**. Ačkoliv je zasnoubení spojeno s průběhem námluv a těhotenství připravuje matku na dítě fyziologicky, nikoliv sociálně. Budoucí matka se během těhotenství může setkávat s různými iluzemi o rodičovství a poté může být po porodu přítomen šok. Takzvaná laktační psychóza nemusí být pouze otázkou hormonální, ale i sociální.⁸

Když se dítě narodí, je zcela závislé na matce. Tato závislost se postupem času přesouvá i na otce. Závislost dítěte nese nevyhnutelnou zodpovědnost a vystávají povinnosti týkající se autonomie rodičovství. Tato autonomie by měla podléhat do určité míry sociální regulaci, zejména z toho důvodu, že dítě je zcela bezbranné. A rodiče ne vždy dokážou rozeznat, co je pro dítě vhodné. Někteří dokonce mohou svým chováním dítě poškozovat. Navíc každá komunita má zájem, aby každý jedinec byl vychováván k společensky uznávaným normám a hodnotám. A co by společnost měla od rodičů vyžadovat? Ivo Možný⁹ uvádí „*principální shodu, že každé dítě má nárok na to, aby mu jeho otec a matka zajistili a poskytli základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání. Tato pětice bývá označována jako teze minimálního zabezpečení.*“ V rodičovské autonomii je obsažen také pohled na dobro a zlo, který rodiče očekávají, že přenesou na své dítě. Do jaké míry mohou rodiče přenášet svůj pohled na své děti? Dříve byl vliv mnohem silnější, v posledním desetiletí jsou děti silně ovlivňovány okolním světem skrze média. A to je rozdíl mezi tradičním a liberálním konceptem.

⁸ srov. MOŽNÝ, I. 2006, s. 147-148

⁹ MOŽNÝ, Ivo 2006, s. 153

1.2. ROZVOD

Partnerský vztah prochází v jeho průběhu mnoha krizemi. Je to součástí života a je pouze na partnerech, zda dokážou své problémy konstruktivně řešit, nebo jestli jim podlehnou a vzdají se. Zmiňované krize mohou mít také pozitivní vliv na vztahy, mohou partnery více stmelit. Tento případ bohužel není tak častý a mnoho manželství končí rozvodem. Manželé by si měli uvědomit, že i ukončení jejich partnerství by mělo mít určitou důstojnost, o to víc pokud mají děti. Na to ovšem rodiče většinou zapomínají a z rozvodového řízení se stává bitva, ve které není dobrého konce. O to hůř, když rodiče použijí své děti jako zbraň. V této kapitole, bych ráda nastínila průběh rozvodu, co to vlastně rozvod je a jaké typy rozvodů máme. *„Rozvod není jednoduchý, je to dlouhodobá, velice bolestivá záležitost, která zasahuje jak rozvádějící se pár, tak jejich děti. Proto by se měli rodiče snažit chovat co nejohleduplněji a myslet především na své děti. Ty se budou v každém případě cítit zklamaně, zmateně, vyděšeně. Najednou už nebudou opravdová rodina, netuší, co s nimi bude, kde a s kým budou žít. Zároveň se před nimi objevuje mnoho otázek, na které neznají odpověď, což způsobuje ještě větší beznaděj“.*¹⁰

Česká republika patří mezi země s vysokou rozvodovostí, ačkoliv v roce 2011 bylo rozvedeno 28,1 tisíce, což je o 2,7 tisíce méně, než v roce 2010. Z celého úhrnu manželství, bylo rozvedeno 56% s nezletilými dětmi.¹¹ Z těchto údajů je zřejmé, že rozvod je součástí našeho života. Z toho důvodu bychom

¹⁰ COLOROSOVÁ, B. 2008, s.183

¹¹ Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

měli dělat vše proto, aby se z rozvodového řízení nestal pouze boj, ale rozumné ukončení manželství.

1.2.1. Příčiny rozvodů

Ačkoliv jdou partneři do manželství s vidinou celoživotního soužití, krize během života přicházejí a pohled na manželství se mění. V této části bych se ráda věnovala příčinám, které zapříčiňují rozvod. Smith¹² uvádí tyto příčiny:

- **Vliv společnosti**

Dnešní společnost vnímá manželství více na lehkou váhu. Lidé dávají přednost kariéře a penězům a svátost manželství se posouvá do ústraní. Dříve si lidé rozvod pečlivě rozmýšleli, díky pohledu společnosti na rozvedené jedince. Muž byl vnímán jako neperspektivní, na ženu bylo nahlíženo podobně. Proces rozvodu byl mnohem komplikovanější. Dnes se partneři oddají, a pokud manželství nevyjde, rozvedou se. Společnost na ně nenahlíží jako na někoho, kdo si zaslouží být odsunut na okraj společnosti, nýbrž je tento jev vnímán jako něco samozřejmého, co je součástí tohoto světa. Tomuto faktu také přispívá větší emancipovanost žen, které dokážou rodinu živit i bez manžela.

¹² SMITH, H 2004, s.151-153

- **Typy vztahů**

Ačkoliv se často říká, že protiklady se přitahují, je třeba si uvědomit, že velká nerovnováha ve vztahu může vést ke konfliktům. Pokud je jeden z manželů mnohem dominantnější, než ten druhý, mohou v partnerství zavládat velké konflikty. Jakmile jeden z nich pocítí strach, bojí se prosadit své názory a nedokáže říci své pocity. Nastává krize, která často vede k rozvodu. K tomu také přispívá vychovávání jednoho z partnerů.

- **Vlivy z dětství**

Vzorci chování, které si neseme z dětství, jsou silně zakořeněny uvnitř nás. Rodiče nás ovlivňovali celé dětství jejich projevy chování jak pozitivně, tak negativně. Pro někoho jsou tyto modely vnímány jako přínos do života, doufají, že se budou chovat jako jejich rodiče, jiní se jim snaží vyhnout. Jisté je, že v partnerském soužití se často projevují. Když se žena jako malá bála svého otce, strach a nejistota bude pravděpodobně přebývat. Ve vztahu může panovat nedůvěra, uzavřenost, což může vést k překážkám.

- **Vliv dětí**

Děti přinášejí do manželství velké změny. Rodiče používají určité výchovné prostředky, které se mohou mezi sebou lišit. To přináší rozbroje v prosazení svých stylů. Sama si myslím, že tento problém se potýká téměř v každé rodině a je jen na rodičích, zda dokážou najít kompromis. Dalším problémem, který se může stát je větší inklinace dítěte k jednomu z rodičů. Tento nesoulad může druhý rodič těžko nést. Klasický příklad je rodina, kde je otec přísnější a děti se „spolčí“ s matkou, různé věci zatajují a vytváří se určitá koalice proti otci. Tento model je řekla bych častý a opět může vést ke spoustě

roztržkám mezi rodiči. Rodinné neshody může ovlivňovat osobnost, temperament dítěte a chování s tím spojené.

- **Vzájemné city manželů**

Základem úspěšného vztahu je emocionální vyrovnanost. Schopnost manželů mluvit o svých citech je stavebním kamenem, a pokud jeden z nich nedokáže, nebo nechce své pocity sdílet, vzniká emoční chlad. Tato nepřístupnost jednoho z partnerů vede k postupnému úbytku komunikace. To má ovšem vliv i na děti, které se hůře vyvíjejí v emoční sféře, protože jim chybí vzor. Těžko rozpoznávají určité signály chování a neví jak na ně reagovat.

- **Vzdálenost mezi manžely**

V tomto případě se jedná o dostatečnou komunikaci a trávení společného času. Může nastat situace, kdy jeden z manželů má pocit, že si jej ten druhý dostatečně nevšímá. Situaci může druhý manžel ze začátku řešit, ale pokud nemá pocit zlepšení, odsouvá se do ústraní. Ovšem otázka vzdálenosti může mít i opačný problém, kdy jsou partneři spolu přespříliš a jeden z nich dostává nutkavý pocit svobody.

- **Počátky rodičovství**

Rodičovství se řadí mezi největší změny v průběhu manželství. S příchodem prvního dítěte nastává spousta změn, na které rodiče nemohou být dostatečně připravení. Matka prochází obdobím, kdy je velmi unavená a vytížená. Otec se často cítí odsunut na vedlejší kolej a může se cítit nepotřebný. Což může vést k odchodu od rodiny.

- **Rozdílné očekávání**

Partneři si nemusí ve všech pohledech na život sednout, to se týká například náboženství, životního stylu, politiky, ale i běžných denních záležitostí. Jeden z partnerů může být plný očekávání na svatbu, druhý si chce užít svobodného života. S těmito odlišnými pohledy se setkávají snad všechny páry, problém spíše nastává ve chvíli, kdy nejsou ochotni najít kompromis. Ten je nezbytný pro vytvoření harmonického soužití. K tomu patří i odlišný postoj muže a ženy. Ta si přeje projevování citů, muž spíše projevuje lásku hmotnými dary.

- **Chování a osobnost**

Každý jedinec má určitou povahu a své projevy chování, reakce. Příkladem je agresivita, netolerance, cholerické projevy chování, nízká aktivita. Pokud si partner myslí, že se toto chování po svatbě postaví do ústraní, nebo že je možné změnit, je na omylu. Kvůli nepříjemnému chování může manželství lehce skončit ve chvíli, kdy skončí jednomu z partnerů trpělivost.

- **Hněv**

Hněv je projev chování, emoce, která je součástí nás. Může být vyvolaný z mnoha příčin, nízkého sebevědomí, žárlivosti, pocitu méněcennosti. To ovšem projevy hněvu neomlouvá. Naopak by si měl člověk uvědomit, pokud se neumí ovládat a se svým chováním pracovat.

Například Amato¹³ rozděluje příčiny rozvodů do dvou základních skupin. Tím rozšiřuje Smithovo rozdělení o faktory, které působí z vně společnosti, jako je nezaměstnanost, vzdělání a podobně. Konkrétně to jsou příčiny

¹³ AMATO, Paul.R. Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments. Journal of Marriage and Family, June 2010, Volume 72, Issue 3, p. 650-666

demografické a ekonomické, ty druhé jsou **interpersonální**. Do první skupiny Amato řadí zkušenosti z nezaměstnaností, nízké vzdělání, uzavření sňatku jako náctiletí, neplánované těhotenství, nemajetnost. To jsou důvody plynoucí z vnějších, objektivních faktorů. Do druhé skupiny jsou řazeny příčiny vyplývající z interpersonálních konfliktů, jako je nevěra, povahové rysy, domácí násilí.

Český statistický úřad ¹⁴ uvádí za rok 2011 mezi nejčtenější příčiny „*stále čtenější využití obecných příčin (kategorie "rozdílnost povah, názorů a zájmů" a "ostatní") před konkrétně formulovanými příčinami na straně muže či ženy. Uvedené dvě kategorie zahrnovaly v roce 2011 již téměř 89 % případů u mužů i u žen, z toho tři čtvrtiny připadly na prvně jmenovanou. V roce 1991 byla rozdílnost povah, názorů a zájmů příčinou rozvodu u téměř 41 % mužů a žen, kategorie „ostatní“ byla jako příčina rozvodu uvedena u 9 % rozvedených mužů a 10 % rozvedených žen*“. Jako nejčastější příčina je uvedena nevěra. U mužů v 1072 případech u žen v 697. Na druhém místě je alkoholismus muže, či nezájem o rodinu ze strany ženy.

1.2.2. Proces rozvodu

„Rozvést se znamená projít jednak jednotlivými a někdy složitými kroky právního rozvodu a jednak velmi individuálním vnitřním procesem, v jehož průběhu se člověk vyrovnává se zánikem manželství a všemi jeho důsledky...Právní rozvod slouží k „vnějšímu“ odloučení manželů, kteří spolu nechtějí, či nemohou dále žít. Je důležitý pro vnitřní proces vyrovnání se se zánikem manželství, protože pokud se manželé rozejdou a neprojdou právním rozvodem, nemohou úspěšně dojít k „vnitřnímu“ ukončení rozchodu.

¹⁴ Dostupné na <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

*V případě, že podceňují právní dokončení rozvodu a odkládají ho na neurčito, velmi často se podivují, že mají zvláštní pocity neuzavřenosti.*¹⁵

Rozvod je až na pár výjimek dlouhodobý proces, ve kterém se manželé potýkají s těžkým rozhodováním. Udělat finální, konečné rozhodnutí je velmi těžké, protože si partneři uvědomují těžké dopady, zejména když jsou ve hře děti. Dalším psychicky obtížným faktorem je odlišnost v bilancování. Jeden z manželů může být již definitivně rozhodnut, druhý, se potýká s nejistotou a váháním. Podle toho Matoušek¹⁶ rozděluje dva typy konstelace rozvodových rolí. První je **symetrické postavení**, kdy oba partneři postupují zhruba stejně. Druhým typ je **komplementární postavení**, které se vyznačuje nesouladem. Jeden z partnerů se s rozvodem nechce vyrovnat a pokouší se najít strategie, jak se co nejvíce přiblížit zpět. Když se to nedaří, přichází frustrace. Druhý typ je ten častější.

Matoušek¹⁷ vnímá proces rozvodu ve třech fázích. První je fáze **ambivalence**, kdy rozvod visí ve vzduchu. Je zřejmé, že konflikty se vyústí a manželé se více hádají, nebo naopak se ignorují. Pokusy o smír většinou končí neúspěchem. Poté následuje fáze **samotného rozvodu**. Ta je započata ve chvíli, kdy jeden z manželů podá návrh na rozvod u soudu. Návrh mohou podat i oba manželé, což je nazývané jako souhlasný rozvod. „*Souhlasný rozvod předpokládá, že manželé předloží soudu ověřené dohody o majetku a bydlení, o úpravě poměrů nezletilých dětí, případně o výživném. Sociální pracovník vstupuje do rozvodového řízení vždy, protože v tomto případě není možné, aby své dítě zastoupil jeden z rodičů. Je to zejména z toho důvodu, že může v boji o dítě dojít ke střetu zájmu mezi rodiči.* Z toho důvodu

¹⁵ BOKOVÁ, L. 2011.s. 39-40

¹⁶ Srov. MATOUŠEK, O. 2010, s.62-63

¹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. 2010, s.62-63

ustanovuje soud dítěti opatrovníka z odboru sociálně- právní ochrany dětí. Rozvod sám o sobě je velmi stresující. Muži mívají agresivní tendence proti ženě, kterou už nemusí ochraňovat. Pokud rozvod nebyl domluven předem, představuje leckdy samostatné trauma rozvodové stání. Během něj mohou být partneři konfrontováni s překvapivými „obviněními“ druhé strany“.¹⁸ Poslední je fáze porozvodová. Ta je prožívána podobně jako rozvod. Ten z manželů, který zůstal v původním domě, se vyrovnává s nepřítomností druhého manžela. Ovšem ten, který odešel, se potýká s nesnesitelnou samotou. Proto si muži často rychle nacházejí nové partnerky a snaží se vybudovat nové zázemí. Fáze po rozvodu je velmi zdoluhavá. Matoušek¹⁹ ji přirovnává k oplakávání manžela, zároveň uvádí, že je to možná horší, protože musí spolu stále komunikovat, například o dětech.

Matějček s Dytrychem²⁰ se zabývají psycho-sociálním rozvodem. Ten rozdělují do dvou fází. První je destruktivní, kdy se manželé vyrovnávají s nadcházejícím rozpadem rodiny. Součástí této fáze jsou pocity lítosti, zklamání, pocity viny. Druhá fáze neboli etapa, by měla být konstruktivní a jejím cílem by mělo být vypořádání se s rozvodem. Tato fáze ovšem není samozřejmostí a ne vždy se podaří, protože partneři trpí osamělostí, obavami z budoucnosti.

1.2.3. Postavení dítěte v procesu rozvodu

Přes všechny možné pokusy rodičů ochránit dítě před jejich konflikty je zřejmé, že dítě do rozvodového procesu bude vždy zataženo. Je přítomno u boje jeho nejmilovanějších osob. Potřebuje oba a najednou o jednoho přichází. „Dítě ztrácí každodenní kontakt s dospělým mužem, vůči kterému dívka potřebuje zkoušet své probouzející se ženství a kterého chlapec potřebuje napodobovat, aby dotvořil své

¹⁸ MATOUŠEK, O. 2010, s. 63-64

¹⁹ Srov. MATOUŠEK, O. 2010, s. 62-63

²⁰ Srov. DYTRYCH, Z., MATĚJČEK Z. 1994, s. 138

*mužství. Absence muže je absencí možnosti učit se vlastní pohlavní roli tím nejpřirozenějším způsobem. Chlapcům např. nepřítomnost otce v rodině, způsobená rozvodem nebo rozchodem rodičů, přináší prokazatelné zvýšení rizika, že v budoucnu přestoupí zákon „,*²¹

1.2.3.1. **Opatrovnické řízení**

Schmidová uvádí, že „*Soud musí vždy upravit práva a povinnosti rodičů k dítěti pro dobu po rozvodu a ještě před rozvodem manželství*“²². Rodiče mají dvě možnosti, buď se předem dohodnou o péči dítěte po rozvodu, kterou musí schválit soud. Jedná se samozřejmě o lepší variantu, kdy nedochází k soudnímu řízení a dítě není zasaženo zdlouhavým soudním procesem, plným stresu a napětí. Druhou, komplikovanější variantou je podstoupit soudní řízení, kde soud rozhodne, jak bude vypadat porozvodové uspořádání, kdo bude platit výživné. „*Není výjimkou, že se na Rodičovskou linku obrací zoufalí a bezmocní rodiče, kteří stejně jako jejich děti trpí protahováním řízení.*“²³

Účastníkem je i samotné dítě, které je zastoupeno opatrovníkem z řad sociálně-právní ochrany dětí. Podle Úmluvy o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána, pokud je dítě dostatečně psychicky zdatné a samostatné, je třeba brát zřetel i na jeho názor. Tento názor by neměl být podceňován, ale ani přeceňován.

V nejlepším případě je možné dosáhnout trojdohody mezi rodiči a dítětem. Pokud se rodiče nemohou dohodnout, zasahuje soud. Ten se snaží posoudit podle kritérií níže uvedených, které posuzuje podle odborných

²¹ Raine in MATOUŠEK, O. 2010, s. 65

²² SCHMIDOVÁ, Kateřina. 2011.s.39

²³ SCHMIDOVÁ, Kateřina. 2011.s.39

posudků znalců z oboru zdravotnictví, psychologie, někdy i psychiatrie.

„Úkolem znalce je zkoumat osobnost a výchovné předpoklady obou rodičů a zejména vztah dítěte ke každému z nich. Výsledkem je znalecký posudek, který je jedním z důležitých podkladů pro rozhodnutí soudu.“²⁴ Ve chvíli, kdy chtějí do výchovy dítě oba rodiče, musí soud rozhodovat dle určitých kritérií.

Šmolka,P. a Mach,J. uvádějí tyto kritéria:

- *„Osobnost dítěte, jeho vlohy, schopnosti a vývojové možnosti se zřetelem na životní poměry rodičů,*
- *Právo dítěte na péči obou rodičů a schopnosti otce či matky dohodnout se na výchově i pravidelném styku s druhým rodičem,*
- *Citová orientace a zázemí dítěte,*
- *Výchovné schopnosti a odpovědnost každého z rodičů,*
- *Stabilita budoucího výchovného prostředí, možnosti hmotného zabezpečení včetně bytových poměrů,*
- *Citová vazba dítěte na prarodiče, sourozence a další příbuzné,*
- *Kdo dosud kromě běžné péče o dítě dbal o výchovu dítěte po stránce citové, rozumové a mravní.“²⁵*

1.2.3.2. **Mediace jako prevence rozvodových a porozvodových sporů**

Jak jsem zmínila v předešlé kapitole, soudní proces o svěřeni dítěte by měl být brán v potaz až v krajním případě. Alternativou soudního řízení je medaice a probace. Jedná se o službu, kdy pomocí mediátora, nestranné třetí osoby, hledají aktéři sporu řešení dohodou. Cílem je dosažení spolupráce a smíru do budoucnosti. Na základě zahraničních zkušeností vyplývá velice pozitivní vliv

²⁴ ŠMOLKA, P. MACH J. 2008, s.98

²⁵ ŠMOLKA, P., MACH, J. 2008, s.103

rodinné mediace v redukci konfliktů a nepřerušeni vztahů mezi rodiči a dětmi. Faktem jsou i nižší společenské a ekonomické náklady na rozvod.²⁶

Velkým pozitivem rodinné mediace je schopnost rodičů oddělit osobní konflikty, od rodičovské roviny.

Warshak vidí na rozvodové mediaci výlučně pozitiva:

- *„Rodiče mají možnost i dále rozhodovat o věcech týkajících se jejich dětí.*
- *Při mediaci dochází k posílení úcty a důstojnosti rodiče.*
- *Je podporována komunikace a vzájemná spolupráce mezi rodiči.*
- *Proces mediace zmírňuje napětí a nepřátelství mezi rodiči.*
- *Dochází k upevnění závazku obou rodičů na porozvodové uspořádání.*
- *Toto uspořádání nemusí být konečné.*
- *Mediace nabízí větší rozsah variant a možností v porozvodovém uspořádání.*
- *V případě potřeby je zachováno soukromí v osobních a rodinných záležitostech.*
- *Stát se minimálně vměšuje do rodinného života.*
- *Finanční náklady rodičů jsou mnohem nižší, dochází k minimalizaci výdajů na soudní jednání. „²⁷*

²⁶ srov. WARSHAK, R. A. 1996., s.170-173

²⁷ WARSHAK, R. A. 1996., s.173

Závěrem bych ráda nastínila svůj osobní postoj k mediaci. Ten je zcela pozitivní, v Německu je služba mediace užívána zcela běžně a stát se snaží tuto alternativu soudního procesu upřednostnit. V České republice je mediace zatím poměrně málo využívána, což mi přijde velká škoda, vzhledem k pozitivním zkušenostem ze zahraničí. Rodiče by měli brát na zřetel dopady na dítě, které jsou v soudním řízení vždy negativní a dítěti přinášejí stres.

1.3. Typy porozvodové péče o děti

Stanovení o svěřením dítěte do péče jednoho, případně obou rodičů je natolik stěžejní, že je v soudním řízení upřednostňováno před ostatními rozhodnutími. Na prvním místě je vždy zájem dítěte a podle toho by se rodiče i soud měli řídit. V této kapitole bych ráda nastínila typy porozvodové péče o děti, než se v následující části budu věnovat výhradně střídavé péči. Z toho důvodu ji zde nebudu ani jmenovat, i když je řazena jako jeden z typů porozvodové péče. Ačkoliv stále přichází většina dětí do péče matky, možnosti více začlenit otce do výchovy dítěte i porozvedu se čím dál víc diskutují. Role otce je stejně důležitá a neměl by být status otce podceňován. Nyní se zaměřím krátce na konkrétní možnosti porozvodové péče.

1.3.1. Svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče

Jedná se o nejčastější variantu, kdy již řadu let přetrvává poměr 90% svěření do péče matky a 10% do péče otce. Je to dáno kulturním předsudkem, že matka je vhodnější pro výchovu dítěte. Proto je otci dáno dítě do péče většinou v případech, kdy matka o dítě nemá zájem, nebo není schopna se o dítě postarat.²⁸

²⁸ Srov. ŠMOLKA,P., MACH,J. 2008, s.137

Tento typ porozvodové péče ukládá jednomu z rodičů výhradní právo na výchovu dítěte. Rodič má za dítě větší právní zodpovědnost a druhý z rodičů má stanovenou dobu, kdy se může s dítětem stýkat. Aby nenastávaly konflikty ohledně předávání dítěte druhému rodiči, je vhodné si stanovit co nejkonkrétnější podmínky pro předání. Z důvodu, aby nebyl dítěti narušen denní program, mimoškolní aktivity. Procházková uvádí, že *“nejlepší pro dítě je, když se rodiče dokážou ohledně jeho výchovy a tím i styků s oběma rodiči dohodnout. Dříve byl častý styk s nerezistenčním rodičem na víkend jednou za 14 dní. To už je méně obvyklé, nyní je obvyklejší častější styk, tedy nejen víkendový, ale i v meziobdobí – tedy jeden či dva dny ve všední den.”*²⁹

1.3.2. Rozšířený styk

Rozšířený styk je stanovený při svěřeni dítěte do výchovy jednoho rodiče. Ovšem již se blíží způsobu střídavé péči, kdy dítě je u druhého rodiče i několik dní. Předpokladem je uzpůsobený prostor pro dítě, jeho vlastní postel, prostor pro přípravu do školy a podobně. Zde je na místě si rozmyslet bydliště, pro docházení dítěte do školy a časové možnosti nerezistenčního rodiče.

1.3.3. Společná péče

Svěření do společné péče znamená, že není konkrétně rozhodnuto o svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Novák a Průchová³⁰ vysvětlují že, *„společná výchova odpovídá podmínkám společného soužití rodičů i po rozvodu, eventuálně společnému soužití nesezdaných rodičů. Rodiče, byť třeba jinak nevedou společnou domácnost, společně pečují o potomka, a to včetně*

²⁹ PROCHÁZKOVÁ, J. 2011, s.68

³⁰ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. 2007, s.67

*výchovného působení i materiálního zabezpečení“.*³¹ Základním předpokladem je schopnost rodičů domluvit se.

1.4. STŘÍDAVÁ PÉČE

V této kapitole bych se ráda dostala ke stěžejnímu tématu této práce, čili střídavé péči. Celý rámec střídavé péče je popsán v zákoně o rodině č. 94/1963 Sb.³² Jedná se o řešení porozvodové situace, kdy soud bere v potaz vztahové disproporce obou rodičů směrem k dítěti. Jedná se o velmi citlivé rozhodnutí, neboť střídavá péče není vhodná pro každou rodinu a proto se jedná o jedno z nejdiskutovanějších témat v porozvodové práci. Střídavá péče je alternativou, která doposud nebyla dostatečně využívána. V České republice má mnoho příznivců i odpůrců. Z toho důvodu bych se chtěla zabývat ohlasy, případně kritikou z jiných zemí, kde je střídavá péče aktivně využívána. Mezi pozitivum je jistě řazena rovnoměrná výchova mužských i ženských rolí. V praxi je automaticky 90% dětí přiděleno matce. V případě střídavé péče má také šanci na řádnou výchovu otec, kdy se může aktivně podílet na výchově dítěte a ne pouze přispívat penězi a vidět své dítě jen o víkendech. V tu chvíli se ovšem nabízí spekulace, zda dokážou rozvedení rodiče společně vychovávat své dítě, bez větších konfliktů? K nejčastějším kritikám patří obavy ze zapojení dítěte do pří rodičů. Kdy dítě může být zneužito jako prostředek k manipulaci, nebo jako zbraň proti jednomu z rodičů. Z toho důvodu bych se ráda v praktické

³¹ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. 2007, s. 68

³² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 26 ods. 2, § 31 ods. 1, § 34, § 44)

části pokusila na kazuistikách dojít k domněnce, zda společná péče může fungovat. K tomu mi pomůžou i zkušenosti ze zahraničí, jak jsem výše zmínila.

1.4.1. Legislativní rámec

Střídavá péče společně se společnou byly zavedeny do zákona o rodině v novelizaci č. 91/1998 Sb. Zákon popisuje podmínky pro střídavou péči v § 26. Odst. 2.: *“ Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li pak lépe zajištěny jeho potřeby. Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu. “*³³ Tato novelizace měla za cíl podpořit zájmy dítěte, před zájmy rodičů. Snahou byla rovnost ve výchově rodičů i po rozvodu s pokusem eliminovat negativní vlivy na vývoj dítěte. Střídavou výchovou je myšlen střídavý pobyt dítěte u obou rodičů v různých časových úsecích, které jsou předem určeny. Při rozhodnutí se posuzují nezbytné faktory, jako je věk dítěte, vzdálenost bydlišť rodičů, jak bude vyřešen trvalý pobyt dítěte, vztahové a citové vazby v rodině. Se zákonem o rodině se velmi úzce pojí zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, dále zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád a jiné.

³³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 26 ods. 2, § 31 ods. 1, § 34, § 44)

1.4.2. Podmínky pro přidělení do střídavé péče

Rozvod je pro dítě velmi těžkou psychickou zátěží. V kapitole o rozvodovém procesu jsem popisovala vlivy a stresové situace, které na dítě působí. Proto by soudní řízení mělo probíhat v co nejsmírnějším duchu a myslet především na zájmy dítěte. Střídavá péče není vhodná pro každou rodinu. Je mnoho aspektů, na které by měl soudce nahlížet a já bych je nyní ráda popsala.

V zákoně o rodině jsou stanoveny základní podmínky pro uložení střídavé péče. V první řadě je nezbytný **zájem obou rodičů o společnou výchovu dítěte**. V průběhu rozvodu se může rodičům zdát, že společná péče pro ně nebude problém. Proto si myslím, že jsou nezbytné konzultace s odborníky, konkrétně psychology a sociálními pracovníky Oddělení sociální péče ochrany dětí. Rodiče musí být **výchovně způsobilí** a svěření do střídavé péče musí být **v zachování zájmů a potřeb dítěte**.³⁴

„Střídavá výchova je v zájmu nezletilého dítěte a je nejlepší možnou formou výchovy, pokud rodiče vzájemně spolupracují, shodnou se i v technických a materiálních záležitostech a jsou schopni nést zmínky jeden o druhém (zejména ze strany dítěte) bez negativních komentářů a absence rizika negativních zásahů ze strany dalších blízkých osob, např. prarodičů na straně obou rodičů dítěte. Úlohou pracovníka OSPOD by mělo být zjištění, zda na

³⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 26 ods. 2, § 31 ods. 1, §34, §44)

*strašně rodičů jsou dány přiměřené osobnostní rysy s přinejmenším průměrnou a rozvodem nenarušenou schopností kooperace.,,*³⁵

Základní předpoklady pro uložení dítěte do střídavé péče:

Dohoda rodičů

Pro posouzení je nezbytné zaměřit se na vztahy mezi rodiči a dítětem. Rodiče by měli být schopni mezi sebou bez jakýchkoliv problémů komunikovat, jejich výchovné prostředky by se neměly výrazně lišit. V případě neshod, týkajících se výchovy, dokázat najít nové, společné řešení. Proto, aby byla stanovena střídavá péče, by měly být do detailů propracovány podmínky a pravidla. Například jak bude probíhat střídání, jak bude naloženo s osobními věcmi dětí. Jak se budou rodiče střídat v nakupování věcí. Pokud by se rodiče předem nedohodli, mohly by později nastat problémy, které by mohly vést ke konfliktům. Co se týče například finanční situace rodičů, může nastat problém, kdy jeden z nich nemá na nákup dražších věcí, jako jsou sportovní potřeby, dovolená a podobně. Z toho může velmi jednoduše vzniknout velký problém. Pokud budou rodiče dohodnutí předem a budou počítat s finančními nepoměry, mohou se těmto konfliktům vyvarovat.

Důležité je prozkoumat citové vazby dítěte k oběma rodičům, ale nejen k nim, ale celému rodinnému okolí (prarodiče, sourozenci, ...).³⁶

³⁵ Motejl, a kol., 2007, s. 49-50

³⁶ Srov. HOLUB, H. 2007 s. 64

Bydliště rodičů

Dalším zohledněným důvodem je bydlení rodičů. Dítě by nemělo přejíždět větší vzdálenosti, oba domovy by měly být co nejdostupnější. Také je třeba rozhodnout, kde bude mít dítě trvalé bydliště. Jednou z možností je jeden domov, ve kterém se naopak střídají rodiče. Jedná se o méně obvyklou situaci, na druhou stranu mi tato možnost přijde zajímavým řešením. Dítě by mělo navštěvovat stejnou školu a mělo by mít možnost provozovat mimoškolní aktivity. Pro dítě je nezbytné zázemí, mělo by mít pocit, že někam patří. Pokud by v rámci střídavé péči mělo přijít o své kamarády, aktivity a podobně, bylo by vhodné se zamyslet, zda se stále upřednostňují jeho zájmy.³⁷

Frekvence střídání

Zákon nestanovuje podmínky střídání, čili ani její frekvenci. Proto by měl soud co nejlépe zvážit, jak vyjít vstříc všem členům rodiny. Když byl zákon koncipován, předpokládalo se, že neoptimálnější a nejvíce využívané bude střídání v úsecích jednoho měsíce. Toto období je výhodné pro stanovení výživného, pobírání státem poskytovaných dávek – přídatků na děti, dávek hmotné nouze nebo sociálního příplatku. *„Operativnější je střídání v intervalu 1 týdně než intervalu 14 dní nebo dokonce měsíce. Jakoby totiž děti vnímaly „týden a týden“ více jako jeden celek, než jako dva oddělení intervaly. To podporuje pocit nepřerušené vazby z kontaktu s oběma rodiči“.*³⁸

³⁷ Srov. SMITH, H. 2004 s. 26

³⁸ PRŮCHOVÁ, B. 2002 s. 16

1.4.3. Rozhodnutí o střídavé péči přes nesouhlas jednoho z rodičů

Varianty, kdy se na střídavé péči dohodnou oba rodiče, nebo o svěření do výchovy žádá pouze jeden z rodičů, jsou pro soud a pracovníky OSPOD snadné pro rozhodnutí. Ovšem jak jednat ve chvíli, kdy jeden z rodičů žádá o střídavou péči a druhý je zásadně proti?

Určit kdo je pro rodičovství lepší není snadné. Warshak³⁹ nevidí důvod, proč by otec nezvládl sám vychovávat své děti. Snaží se vyzdvihnout důležitost otcovství. Ve chvíli, kdy se rodiče dostanou do sporu boje o dítě, myslím si, že opravdové zájmy dítěte jdou do ústraní a rodiče myslí jen na „výhru“. Proto je na místě využití nestranné osoby, tedy soudu s pomocí ostatních odborníků. Ti musí za velké spolupráce vypracovat rozsáhlé šetření ve všech oblastech, ať sociálních, psychologických, ekonomických, či jiných pro posouzení současné a budoucí situace.

ÚS 1206/09 ze dne 23. 02. 2010: *„Jsou-li jinak dány podmínky pro to, aby v době po rozvodu bylo dítě svěřeno do výchovy obou rodičů (společné či střídavé), a jedinou překážkou je nesouhlas jednoho z rodičů, musí se obecné soudy dostatečným způsobem zaměřit na důvody tohoto nesouhlasu a zjistit, zda by tvrzené skutečnosti intenzivním způsobem negativně zasahovaly do zájmu dítěte. Soud nemusí takové dokazování provádět, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím*

³⁹ Srov. WARSHAK, R.A., 1996, s.25

negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu vystavět rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví. Opačný postup je totiž v rozporu se základním právem druhého rodiče na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod a současně zásahem nejen do jeho základního práva vychovávat a pečovat o své dítě dle čl. 32 odst.4 Listiny základních práv a svobod, ale i do základního práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči dle téhož článku Listiny základních práv a svobod.“⁴⁰

Rozhodnout správně je velmi těžké, ve chvíli, kdy matka odmítá možnost střídavé péče, ale otec nechce o styk s dítětem přijít, žádná řešení nebudou dobrá. Je třeba pouze zvolit menší zlo. Pokud soud zvolí výlučnou péči matky, otec může rezignovat na jakémkoliv podílení se na výchově, dokonce může ztratit zájem o dítě. Pokud půjde dítě do střídavé péče, matka může dělat vše proti, aby dokázala, jak soud špatně rozhodl. V tomto případě je úloha soudu a sociálních pracovníků OSPOD velmi těžká. Rodiče by si měli uvědomit, jak těmito při ubližují dítěti samotnému. Zde bych ráda odkázala na rozhovor se sociální pracovníci OSPOD, který se nachází v praktické části.

1.4.4. Pozitiva a negativa střídavé péče

Když se rodiče rozhodují o střídavé péči, měli by dostatečně prozkoumat výhody a případné úskalí. Tato alternativa porozvodové péče sebou přináší spoustu sebeobětování, které ovšem mohou přinášet ovoce. Proto je důležité, aby se rodiče rozhodli se střízlivou myslí a uvědomili si všechny možné

⁴⁰ Dohledatelné na www.stridavka.cz/ustavni-soud-nesouhlas-matky-sestridavoupeci.html

dopady. Richard A. Warshak ve své knize *Revoluce v porozvodové péči o děti*⁴¹ popisuje pohledy ze strany otců i matek a přináší pozitivní i negativní důsledky.

1.4.4.1. *Pozitiva střídavé péče*

V současné době je stále zakotvena tradice, kdy 90 % dětí jsou uloženy do výhradní péče matky. Toto rozhodnutí vychází z předpokladu citových vazeb matky a dítěte. Otec je vnímán mnohdy jako finanční zdroj. Tyto předsudky ovlivňují rozhodování v rozvodovém řízení, ale také formují pohled společnosti. Otcové v tomto důsledku o svěřeni dětí do jejich péče nežádají ve velké míře, nebo spíše vůbec. Navíc ve chvíli, kdy by bylo dítě svěřeno do péče otce, společnost by se začala zamýšlet, z jakého důvodu a hledala by vinu na matčině straně. Otcové tak ztrácejí možnost častého kontaktu se svými dětmi, přicházejí o možnost podílet se na výchově a ztrácejí citové vazby. Když jim větší kontakt s dětmi není umožněn, často o děti ztrácejí zájem. Na matky je zase vystavena velká tíha zodpovědnosti o své děti. Ztrácejí kontakt se společností, protože celá výchova leží na jejich bedrech. Osamocené matky s dětmi se stávají sociálně ohroženou skupinou, protože dle genderových studií jsou hůře zaměstnatelné. Z toho důvodu jsou často závislé na státu. Navíc se zde připojuje časové spojení práce a výchovy dětí.

Vzhledem k výčtu výše zmíněných negativ výhradní péče je nasnadě se zamyslet nad pozitivy střídavé péče. Z pohledu muže jsou výhody zřejmé. Má možnost se aktivně podílet na výchově, nepřichází o svou otcovskou roli. U

⁴¹ WARSHAK, Richard A. 1996. Str. 150-159

rodin, kde je dítě ve výhradní péči matky se vztahy mezi otcem a dítětem stávají spíše povrchní, kontakt je vnímán spíše jako návštěvy. „*Muži, kteří mají společnou péči, stejně jako ti, kteří mají výhradní péči, se těší skutečné důvěře a prožívají se svými dětmi opravdovou blízkost, ke které může dojít jen při společném soužití. (...) Otec, který má svěřeno dítě péče, vám může říci, jakou má syn náladu ráno ve všední dny ve srovnání se sobotním ránem.*“⁴² Je zřejmé, že otec se musí smířit s určitými ústupky ve svém životě, například nemůže přijmout lepší pracovní nabídku v jiném městě a podobně, na stranu druhou má šanci vychovávat svého potomka. Otcové si musí plně uvědomit, do jaké situace přicházejí, přijímají větší břemeno, nemohou jen tak odejít od výchovy, stále budou otcem na plný úvazek. Zde se opět nabízí uvědomění si faktu, že střídavá péče není pro všechny vhodná. Warshak⁴³ uvádí příklad otce, který si až ve střídavé péči uvědomil, kolik povinností měla jeho manželka před rozvodem. Do té doby nechápal, proč je jeho žena unavená. Vzápětí ovšem dodává, že střídavá péče nelituje, naopak si cení své zodpovědnosti a je rád, že se svým synem tráví ještě více času, než před rozvodem.

Po součtu výhod u mužů bych se ráda zaměřila na ty ženské. Nejjednodušší je krátký pohled do života matky samoživitelky. Žena je zodpovědná za chod domácnosti a to, i když je v zaměstnání. Rozhoduje o výchově a zdravotní péči dítěte. Má nestarost vaření, praní a všechny domácí práce, k čemuž musí docházet do zaměstnání. K tomu by se měla zapojit do společenského života. Po shrnutí rolí matky samoživitelky je zjevné, že střídavá péče by mohla matce ulehčit od všech starostí spojené s výchovou. To, na co by byla sama, s ní sdílí její bývalý manžel. Matka nepocituje silnou

⁴² WARSHAK, Richard A. 1996. Str. 150

⁴³ Srov. WARSHAK, Richard A. 1996. Str. 150-159

únavu a domů přijde připravená se dětem věnovat s dobrou náladou. Ženy mají i více času na svůj osobní život, mohou se opět věnovat přátelům, kulturním akcím.

Z pohledu dítěte se nabízí pocit, že neztratilo ani jednoho rodiče. Na jeho výchovu má vliv jak muž, tak žena. Pro dítě je vhodné mít pocit zázemí u obou rodičů, v některých situacích bude potřebovat spíše pomoc matky, jindy zase otce. Navíc tím, že si rodiče mohou od dítěte odpočinout, nepocítují pocit vyhoření a na děti se opět těší. Vztahy nejsou tak napjaté.

1.4.4.2. *Negativa střídavé péče*

Negativa ve střídavé péči hrozí zejména ve chvíli, kdy rodiče mají mezi sebou nevyřešené konflikty. Proto ještě před svěřením dítěte do střídavé péče by si rodiče měli uvědomit, zda je jejich vztah natolik vyrovnaný a problémy vyřešeny, že i nadále dokážou společně vychovávat dítě i po rozvodu. Rodiče ne vždy mají přesnou představu, jak bude vypadat realita. Dudová a Hastrmanová ⁴⁴ uvádí, že „*Všichni dotazovaní experti se shodují, že tyto alternativní úpravy kladou na rodiče velké nároky. Vyžadují velkou míru komunikace a shody mezi rozvedenými rodiči. Páry, které se pro některé z těchto uspořádání rozhodnou, pak musí podle expertů prokázat velkou vyspělost a především oboustrannou snahu navzájem si ve výchově pomáhat a vycházet si vstříc. Tato alternativní uspořádání porozvodové péče o děti jsou vystavěna především na předpokladu, že pár sice přestává zastávat roli manželskou, ale rodičovskou roli si oba zachovávají v plném rozsahu.*“

⁴⁴Dohádatelné na http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/258_SS_07_07.pdf

Matky mohou mít problém se ztrátou mocenského postavení. Nemohou plně rozhodovat o výběru školy, mimoškolních kroužků a jiných důležitých aspektech v životě dítěte. Pokud vznikají mezi rodiči hádky, je malá šance na řádnou komunikaci v rozhodování dětských problémů. Tím, že matka chce mít absolutní kontrolu, je vyvolán hněv u otce. Otec může mít pocit, že nemá v rodině dostatek respektu, čímž vznikají konflikty. Matka zase může mít strach o ztrátu své identity v roli matky. Již ztratila status manželky, proto role matky je pro ni velmi důležitá. Sama jsem si uvědomila ohrožení ze strany nových partnerů. Rodiče by také měli počítat s případnými novými partnery. Pro ně může být omezující, nebo ohrožující fakt, že přítelovo dítě bude s nimi trávit pravidelně intenzivní čas.⁴⁵

Jednou ze zásadních nevýhod jsou dva domovy dítěte. Kritici prosazují názor, že dítě potřebuje pocit zázemí a dva domovy jim tuto potřebu nemohou naplnit. Dítě poté necítí stabilitu a mohou se u něj projevovat pocity psychické nevyrovnanosti. Já ovšem ztotožňuji svůj názor s Novákem a Průchovou⁴⁶ „*že se jedná o nesmyslnou argumentaci, vycházející z ryze dospělého pohledu na věc. Pojem domov může být v jeho percepci širší než v rámci vnímání dospělých. To co dětem obvykle připadá jako velmi problematické, dítě obvykle přijímá poměrně dobře.*“

1.4.5. Zkušenosti v zahraničí

V České republice prozatím nebyly uskutečněny výzkumy zaměřené na porozvodovou střídavou péči oproti jiným, zahraničním zemím. Z toho důvodu bych se ráda zaměřila na země, kde je střídavá péče využívána v mnohem větší

⁴⁵ Srov. WARSHAK, Richard A. 1996. Str. 150-159

⁴⁶ NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. 2008, s. 69

míře. Například ve Spojených státech amerických byla střídavá péče zavedena v roce 1973, s tím, že ve většině států je využívána od konce 80. A počátku 90. let. Proto by pro nás zkušenosti jiných zemí měly být velkou inspirací a důvodem k zamyšlení a já bych se této kapitole chtěla věnovat podrobněji.

1.4.5.1. USA

Jak jsem zmínila v úvodu této kapitoly, ve Spojených státech amerických je střídavá péče využívána od roku 1973. V současné době je do střídavé péče ukládáno 20% dětí. Dalším zásadním měřítkem k hodnocení střídavé péče je přes 400 výzkumů. PhDr. Jiří Tyl⁴⁷ uvádí že: „*první výzkum byl proveden v roce 1979, kdy prakticky všechny studie zjistily významně lepší socializační podmínky i výsledky dětí, které se nacházejí ve střídavé/společné péči, ve srovnání se situací, kdy se nacházejí v péči jednoho z rodičů (zpravidla matky),,*

V roce 2002 byla publikována nejrozsáhlejší metaanalýza nazvaná *Adaptace dětí ve společné péči versus v péči jednoho rodiče.*⁴⁸ Jednalo se o shrnutí 33 výzkumů, ve kterém bylo zapojeno 1846 dětí v péči jednoho rodiče a 814 dětí ve střídavé/ společné péči. Do výzkumu byly zahrnuty i děti s úplných rodin. PhDr. Jiří Tyl, 2006/32 ve svém článku publikovaném v *Právo a rodině* č. 11/2006⁴⁹ shrnul poznatky tohoto výzkumu takto:

- „*Děti ve společné (střídavé) péči obou rodičů jsou významně lépe adaptovány ve všech ukazatelích: tělesné a duševní zdraví, rodinné*

⁴⁷ TYL, J. in *Právo a rodina* č. 11/2006 s.25

⁴⁸ *Journal of Family Psychology*, Mar;16(1):91-102: Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: a meta-analytic review. Bauserman R., Department of Health and Mental Hygiene, Maryland, 2002

⁴⁹ TYL, J. in *Právo a rodina* č. 11/2006 s.25

vztahy, behaviorální a emoční adaptace, sebeúcta – než děti v péči jednoho rodiče.

- *Adaptace dětí ve společné (střídavé) péči obou rodičů se neliší od dětí v úplných rodinách.*
- *společná/střídavá péče usnadňuje trvalé pozitivní spojení s oběma rodiči.*
- *pohlaví rodiče nemělo na hodnocení typu péče vliv (!) Naopak skupina matek, které při rozvodu žádaly děti do své péče, významně podpořila prosperitu dětí při střídavé péči.*
- *Děti v péči jednoho rodiče - významně větší podíl sebevražd, nedokončeného studia, psychiatrické populace, kriminální populace atd.“*

Ve Spojených státech amerických jsou průkopové země, kde je střídavá péče protěžována Kalifornie a Arizona, kde v roce 1998 praktikovalo střídavou péči 12% až 27%.

1.4.5.2. *Norsko*

Norsko se od situace v České republice liší, je to země, která dbá na rovnoprávnost mužů a žen. Snažila jsem se čerpat zejména z Norského zákona o rodině, takzvaný Barnalovet. Vorel, R.⁵⁰ vytyčil z uvedeného zákona několik rozdílů oproti českému. Prvním zásadním aspektem je bezpodmínečné dodržování zákona jak ze strany rodin, soudů i třetích osob. Norsko vidí v dítěti sílu budoucích generací a zákon je upraven pro dobro dětí.

⁵⁰ Dohádatelné na <http://www.rodice.wz.cz/Norsko.htm>

Po rozvodu rodičů se předpokládá možnost střídavé péče, je to ošetřeno zejména možnostmi dvou trvalých bydlišť dítěte. Tato možnost je poměrně nová, ovšem je z ní patrná podpora střídavé péče ze strany státu. Norsko dále preferuje rovnoprávnost při porozvodovém uspořádání péče o dítě. Norský společenský model se opírá o dva zásadní pilíře, o bezpečnost a rovnost. Oproti situaci v České republice, kde přijde do péče matky 93% dětí, bylo v Norsku mezi lety 1998-2000 bylo svěřeno do péče matky 49,6% a do péče otce v 43,4%, dalších 7% bylo svěřeno do střídavé péče.

V roce 2007 vyšla v Oslu Empirická studie o střídavé péči. Tato studie patří k jedné z největších v Evropě na toto téma. Norská ministryně pro Záležitosti dětí rovnoprávnost Karita Bekkemellem uvedla *„že z výsledků byly patrné pozitivní zkušenosti se střídavou péčí jak ze strany rodičů, tak dětí. „*

Ze studie je patrné, že rodiče, kteří stejně pečovali o dítě v době manželského soužití, mají větší tendence volit střídavou péči po rozvodu. Střídavá péče přináší možnost lepších vztahů dítěte s oběma rodiči, dokonce bylo zjištěno, že rodiče, kteří si zvolili střídavou péči, vykazují méně konfliktů mezi sebou. *„Studie se zúčastnilo 527 rodičů, dále byly uskutečněny rozhovory s 42 dětmi ve věku od 8 do 18 let. Děti odpovídají jednoznačně, že dvojí bydliště jim nepůsobí žádné problémy, že se cítí stejně doma na obou místech a že si přejí mít dvě bydliště, aby měly bližší kontakt s oběma rodiči.“⁵¹*

⁵¹ Dohádatelné na <http://www.iustin.cz/art.asp?art=285>

1.4.5.3. *Německo*

Německý porozvodový model se od českého výrazně liší. Od roku 1998 byl upraven zákon o rodině, do kterého byl zaveden takzvaný Cochemský model. Ten se snaží uplatnit společnou péči odzdoła nahoru. Jedná se o automatické uložení dítěte do společné péče rodičů, kteří i po rozvodu mají nadále stejnou rodičovskou odpovědnost. Předpokládá se vzájemná dohoda o rozhodování ve věcech dítěte. Pokud má jeden z rodičů silné důvody pro uložení dítěte do výhradní péče, musí požádat soud, který situaci zhodnotí. Dítě je následně uloženo do výhradní péče v případě, kdy je prokázáno, že společná péče by byla škodlivá pro blaho dítěte.

V Německu je silně zakotven mediační a probační model. Tento přístup mne velmi zaujal, já sama jsem pro propagaci probace a mediace do všech sfér sociální práce, kde je zapotřebí vyjednat určité dohody. Při těžkém rozvodovém a porozvodovém jednání mohou mediátoři velmi pomoci, přinést nadhled a podpořit dobré řešení v zájmu dítěte. Německé soudy se snaží rodiče motivovat pro dohodu týkající se porozvodové rodičovské odpovědnosti o dítě. Pokud se rodiče dohodnou, mohou dát své stanoviska k soudu, který je schválí ve chvíli, kdy jsou v zájmu dítěte.

Nyní bych ráda přiblížila Cochemský model. Ten zavedl v roce 1992 soudce Jürgen Rudolph v okresním městě Cochemu. Cílem bylo úprava rozvodové situace a celkové její urychlení. Velkou snahou bylo propracování porozvodové péče o dítě, kdy premisou byla propagace společné péče. Velmi pozitivně vnímám spolupráci OSPODU, soudů, mediátorů s rodinami, která je postavena na dlouhodobé bázi. Tato spolupráce se projevuje v měsíčních

schůzích monitorujících průběh a výsledky. Cochemský model se postupně začal uplatňovat v dalších zemích, což napovídá o jeho úspěšnosti.⁵²

Pro ukázkou jsem použila tabulku z Německého Auditů reformy zákona o rodině z roku 2001. Pro tento výzkum bylo využito 11 000 rodičů a jejich dětí, 800 soudců, 900 právníků a 300 sociálních pracovníků. Z tabulky jasně vyplývají pozitiva společné péče zaznamenané v Německých rozvedených rodinách. S výzkumem jasně vyplývá prokazatelně větší aktivita u obou rodičů, kteří se rozhodli pro společnou/ střídavou péči. Rodiče mají jasně stanoveny otázky týkající se výživného, oproti výlučné péči jednoho rodiče. Otcové jsou mnohem spokojenější se společnou péčí, což odpovídá zkušenostem amerického psychologa Richarda A. Warshaka⁵³, který se intenzivně zabývá rozvodovou situací ve Spojených státech amerických. Jeho názory jsem se zabývala v kapitole Pozitiva a negativa střídavé péče. Jediným negativem společné péče je pohled matky. Zde je 44% rozdíl mezi matkami fungující ve společné péči. K tomuto bodu bych ráda odkázala na kapitolu této práce negativa střídavé péče.

Zkoumané téma	Výlučná péče jednoho rodiče	Společná/střídavá péče obou rodičů	Rozdíl
Spory mezi sebou řešíme v rozhovoru	35%	67%	+91%
Úpravu kontaktů dětí s rodiči řešíme jako otec a matka v	43 %	68 %	+ 58%

⁵² Srov <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/cochemsky-model-jako-lek>

⁵³ Srov. WARSHAK, Richard A. 1996, s. 165

rozhovoru			
Pro úpravu styku s dětmi je potřeba soudního rozhodnutí	35 %	15 %	- 57%
Rok po rozvodu	34 %	5 %	- 85%
Výživné na dítě je placeno pravidelně	58 %	77 %	+ 33%
S výší výživného panuje spokojenost.	29 %	42 %	+ 45%
O děti se starající matka je s úpravou péče spokojena.	88 %	49 %	- 44%

Zdroj: ISTA Norimberk - prof. Proksch, „Begleitforschung“ 2002, 2006⁵⁴

1.4.5.4. **Závěr**

Kapitola o zkušenostech ze zahraničí pro mne znamená velký přínos. Myslím si, že by pro nás země s dlouholetou zkušeností měly být velkou inspirací. Uvědomuji si, že rodiče při procesu rozvodu i po něm prožívají velkou psychickou zátěž a cítí k bývalým partnerům zášť, mnohdy až nenávisť.

⁵⁴ Srov. <http://www.iustin.cz/files/koncept8.pdf>

Je třeba mít v první řadě na mysli hlavně zájem dítěte. Střídavá péče je pozitivním krokem pro dítě, pokud rodiče budou ochotni se domluvit a budou schopni se vypořádat s nevyřešenými problémy z manželství. Ráda bych poukázala na fungující a hojně využívanou mediaci v Německu. Je to mimosoudní alternativa, kdy klady silně převažují nad negativy.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bych ráda zmínila tři kazuistiky. Ve dvou případech jsem čerpala ze spisů OSPOD, u prostřední jsem vypracovala rozhovor s rodiči, kteří se rozhodli pro střídavou péči. Po kazuistikách následuje rozhovor, který jsem vypracovala se sociální pracovnící OSPOD na Praze 8, který byl pro mne velmi obohacující. Cením se názorů této sociální pracovnice a mým velkým přáním je, aby takto smýšlelo více lidí. Všechny zmiňované osoby byly kontaktovány a souhlasí se zveřejnění jejich příběhů v kazuistikách.

2.1. Kazuistika č.1

Na OSPOD V Praze je veden spis rodiny s dvěma dětmi. Starším Michalem (nar. 1997) a Lucií (nar. 2003). Rodina má vedený spis na OSPOD od roku 2008, kdy se matka dostavila za sociální pracovnící s radou týkající se rodičovské zodpovědnosti před a po rozvodu. Uvádí, že se s otcem již dlouhou dobu hádají a nemohou se shodnout. Otec se rozhodl odstěhovat a rád by se s dětmi vídal co nejvíce. Sociální pracovnice s matkou zvažuje různé možnosti. Když se otec odstěhoval, vídal se s dětmi třikrát týdně, matka uvádí, že nejsou žádné komplikace se stykem dětí s otcem. Vzhledem k fungujícímu kontaktu rodičů s dětmi navrhla sociální pracovnice rodičům, střídavou péči. Otec je pro, matka má ovšem výhrady a stojí si za výlučnou péčí u matky. Otec oponuje

tím, že má s dětmi dobrý vztah a nechce o ně přijít. Kontakt jednou za 14 dní od pátku do neděle mu přijde nespravedlivý.

Před začátkem rozvodového řízení OSPOD vypracoval znalecké posudky. Zprávy jsou vypracovány ze školy, mateřské školy a od lékaře. Ze všech zpráv bylo zřejmé, že děti jsou adaptabilní, komunikativní, starší syn se učí dobře, mají dost kamarádů, neprojevují jakékoliv známky zanedbání, nebo nezájmu ze stran rodičů. Dále byl proveden rozhovor s dětmi. Z něj vyplynulo, že děti mají rodiče stejně rády a přály by si vidět se s oběma rodiči stejně. Znalecké posudky byly předloženy soudu a ten i přes nesouhlas matky rozhodl o uložení dětí do střídavé péče rodičů, kdy se měli o děti střídat jednou za týden. Matka s rozsudkem nesouhlasila, a přála si odvolání.

Od vykonání rozsudku matka začala docházet na OSPOD s problémy s otcem, stěžovala si, že otec pohání děti proti ní. Že se o děti nedokáže postarat a že se mladší dcera psychicky zhroutila kvůli střídavé péči. Po sociálním šetření, ovšem nebyly zjištěny žádné známky zanedbávání ze strany otce. Byl opět proveden rozhovor s dětmi, ze kterého nebyly zřejmé jakékoliv známky psychické, ani fyzické újmy. Dětem vyhovoval styk s oběma rodiči. Starší syn měl s otcem velmi dobrý vztah. Dcera ovšem uvedla, že je radši s maminkou, protože ví, že když je s otcem, mamince se stýská a pláče. Po nějaké době matka chtěla podat návrh na změnu uspořádání porozvodové péče o děti. Nechala si udělat psychologický posudek dětí. Stěžovala si na špatný přístup otce. S otcem navštívili opět OSPOD, kde se řešily vztahy a současné konflikty. Sociální pracovnice se snažila rodičům domluvit, ať tyto problémy neřeší před dětmi a snaží se myslet na jejich zájmy. Otec byl ochoten s matkou docházet do rodinné poradny. Vztahy se postupně začaly vyhrocovat, matka si stěžovala na týrání ze strany otce. To bylo ale policií i psychologickým rozbořem zamítnuto. Naopak z psychologického znaleckého posudku vyplýval

nátlak a manipulace ze strany matky. Nakonec byla matce nařízena upomínka soudem.

Když jsem studovala tento spis, nemohla jsem se ubránit pocitu, že není vhodné ukládat střídavou péči bez souhlasu obou rodičů. Na stranu druhou je zjevné, že pokud by byly děti svěřeny do péče matky, byla by zde možnost účelnému omezování styku dětí s otcem. Snaha otce o styk s dětmi je zřejmá, ten o kontakt s dětmi intenzivně usiloval. Z této kazuistiky je cítit, že střídavá péče není vždy vhodná. Matka se pokoušela s dětmi manipulovat, nařkla otce z týrání a zanedbávání, které nikdy nebylo prokázáno. Děti očividně chtěly být v kontaktu s oběma rodiči. Ovšem tento způsob střídání musel být pro děti velmi psychicky náročný. Když jsem se zamyslela nad mým osobním návrhem řešení, napadlo mě uložení dětí do výhradní péče otce. Ten byl ochoten s matkou komunikovat, ta o komunikaci neměla zájem.

2.2. Kazuistika č.2.

Tuto kazuistiku jsem vypracovala na základě rozhovoru obou rodičů, kteří se rozhodli pro střídavou péči. Ačkoliv zde nečerpám ze spisů OSPOD, tento příběh se mi zdál natolik zajímavý, že jsem se rozhodla jej zde uvést. Ráda bych zde uvedla, že rozhovor jsem uskutečnila za přítomnosti obou rodičů. Když jsem je zkontaktovala, ihned na začátku jsem se zeptala, jak si představují rozhovor, protože si uvědomuji jak je to pro rodiče citlivé téma. Matka se zeptala, zda by jej mohli udělat společně, otec proti tomu nic neměl. Jedná se o rodinu, ve které rodiče procházeli letitou krizí. Ke konci manželství v podstatě neexistovala komunikace. Po dohodě došli k závěru, že bude jak pro ně, tak pro jejich osmiletou dceru lepší, když se rozvedou. Dcera napjetí v rodině cítila. Matka uvedla, že na dceři pozorovala změny v chování. „*Anička byla často u své kamarádky, když přišla domu, zavřela se ve svém*

pokojíčku a nechtěla moc komunikovat“ popisuje matka. Prospěch ve škole se také zhoršoval. Rodiče byli zváni do školy, kdy se třídní učitelka snažila s rodiči situaci s prospěchem řešit. Když došlo na rozmluvu o rodičovské zodpovědnosti po rozvodu, rozhodli se rodiče dostavit na OSPOD, aby zjistili, jaké jsou možnosti. „Slyšeli jsme o možnosti střídavé péče, vzhledem k tomu, že jsem o svou dceru nechtěl přijít a představa, že ji uvidím jednou za 14 dní, mě děsila, rozhodli jsme se o této možnosti dozvědět více“ dodává otec.

Nakonec se dohodou rodiče rozhodli pro střídavou péči, soud jejich rozhodnutí schválil. Dcera se u rodičů střídala po jednom týdnu, s tím, že matce zůstal byt. Otec si prozatím našel menší byt v poměrně blízkém okolí. Rodiče se shodli na počátečních neshodách. Uvedli, že než našli kompromisní řešení, chvíli to trvalo. Matka uvádí, „*Ze začátku mi vadilo, když Michal nestihl s dcerou udělat úkoly, nebo že ji toho hodně dovoval. Měla jsem pocit, že si chce Aničku co nejvíce udobřit. Z toho vznikaly hádky*“ Nakonec se rodiče rozhodli docházet do rodinné poradny. Oba se shodli, že jim to velmi prospělo, vysvětlili si za pomoci terapeuta, že se neshody dají řešit a že je třeba najít jednotný výchovný styl. Z rozhovoru vyplynulo, že rodiče i v manželství neměli problémy s komunikací. Důvod počáteční krize nechtěli uvést. Po pravidelném docházení do rodinné poradny problémy ustaly.

Změna přišla s nástupem nové partnerky otce. Po nějaké době se rozhodli o společné bydlení. Přítelkyně byla také rozvedená a měla syna také ve střídavé péči. V jejich případě ovšem střídavá péče nefungovala, syn měl výchovné problémy, přítelkyně otce nebyla schopna s jejím bývalým manželem komunikovat. Pro syna přítelkyně otce bylo velmi stresující, když viděl, že jinde střídavá péče funguje a s Aničkou se často hádal, nebyl vybudován mezi nevlastními sourozenci dobrý vztah. To se nelíbilo matce Aničky, v jednu chvíli si přála omezení styku Aničky s otcem. Otec popisuje „*nevěděl jsem, co mám dělat, měl jsem rád jak Aničku, tak mou novou přítelkyni. V noci jsem*

nemohl spát, nevěděl jsem, jak budu tuto situaci řešit. Doma vládlo napětí a s přítelkyní jsme se také moc hádali. Nakonec jsme náš vztah, ukončili“. Nyní je otec sám a matka si našla přítele. Ten s dcerou vychází.

2.3. Kazistika č.3.

Rodina je na OSPOD v Praze zapsána od roku 2000. Jedná se o tříčlennou rodinu s jedním synem. Rodiče se rozvedli v roce 2002 na návrh matky. Před počáteční nesouhlas matky se střídavou péčí, se nakonec předem s otcem a sociální pracovnící dohodli, že střídavá péče bude ve prospěch dítěte. Z psychologických znaleckých posudků vyplývalo, že syn je komunikativní, nemá výrazné problémy ve škole, s rodiči má dobrý vztah. Občas měl výchovné poznámky ve škole. Nakonec soud střídavou péčí schválil. Rodiče se střídavou péčí neměli problémy, syn se u rodičů střídal po týdnu, ti jej vždy přivezli domů včas. Po roce škola začala řešit synovy výchovné problémy. Znamky ve škole se zhoršily, zejména z důvodu zapomínání úkolů a nepřipravenosti do školy. Syn měl ve škole kázeňské přestupky, vyvolával hádky, byl drzý. Škola začala situaci řešit s rodiči. Když se situace nelepšila, obrátili se na OSPOD. Syn byl poslán do diagnostického ústavu na dva měsíce. Z diagnostické zprávy vyplynulo, že Lukáš má opravdu výchovné problémy, které vyústily v záškoláctví. Nakonec bylo doporučeno, aby Lukáš docházel do výchovného ústavu a rodiče pracovali na zlepšení podmínek pro výchovu dítěte. Lukáš měl ve škole tendenci se vymlouvat na stěhování se mezi rodiči. Zapomínání pomůcek a podobně bylo na denním pořádku. Toho se rodiče snažili vyvarovat, tím že spolu více komunikují. Od doby co Lukáš navštěvoval výchovný ústav, situace se zlepšila. Lukáš je nyní starší, konkrétně 15 let, problémy se záškoláctvím ovšem přetrvávají. Rodiče se pokouší spolu více komunikovat.

Po prostudování tohoto spisu jsem došla k názoru, že největší problém byl v komunikaci rodičů. Rodiče spolu neprobírali školní problémy, zájmy dítěte a podobně. Lukáš se rodičům vymlouval, že úkol už dělal s tím druhým, nebo že nedostal od otce kapesné. Zneužíval situace, kdy vážla komunikace mezi rodiči. Pokud by nezasáhla škola, situace by se zjevně nelepšila, ba naopak. Ambulantní docházení do výchovného ústavu a řešení situace rodině pomohla, ne ovšem 100%, vzhledem k tomu, že Lukáš chodil za školu. Z této kazuistiky vyplývá nutnost rodičů, věnovat se dítěti a neutnout komunikaci úplně.

2.4. Rozhovor se sociální pracovnící OSPOD

Když jsem studovala na Vyšší odborné škole Evangelické akademie, byla jsem na praxi OSPOD, tenkrát mne velmi zaujal přístup jedné sociální pracovníce. Díky ní, jsem silně uvažovala o práci na oddělení sociálně právní ochraně dětí. Ve chvíli, kdy jsem se rozhodla psát práci na toto téma, ihned jsem věděla, že bych chtěla uskutečnit rozhovor se zmiňovanou sociální pracovnící. Rozhovor mne mile překvapil a jsem ráda, že byl uskutečněn.

1. Jak nahlížíte na střídavou péči?

Myslím si, že se jedná o vhodnou alternativu pro rodiče s dětmi. Ovšem z vlastních zkušeností letité praxe na OSPOD vím, že ne každá rodina je schopna zvládnout tak velkou zodpovědnost. Já bojuji za to, aby otec i po rozvodu neztrácel podíl na výchově a samotnou mě rozčiluje postoj matek, které si myslí, že když porodily, mají na dítě 100% právo. Na druhou stranu dávám za pravdu jedné psycholožce, která tvrdí, že když je dítě z natolik rozhádané rodiny, tak je pro něj snadnější postavit se na stranu jednoho rodiče, například matky. I když nemá pravdu, pro dítě je psychicky únosnější uvěřit matce a mít jeden stabilní bod, než žít v neustálém konfliktu rodičů.

2. Zvyšuje se zájem o střídavou péči?

Určitě ano, přinejmenším shledávám velkou změnu v informovanosti rodičů. Myslím si, že určitá propagace střídavé péče zafungovala. Již není pouze jeden pohled, kdy jde dítě automaticky do péče matky. Existují různé spolky, zejména ze strany otců.

3. Zvyšuje se počet klientů, kteří se rozhodli pro střídavou péči?

Ano, za mou sedmnáctiletou praxi ano.

4. Převládají spíše negativní, nebo pozitivní zkušenosti klientů se střídavou péčí?

Zkušenosti jsou různé. Určitě je znát, když je střídavá péče nařízena soudem i přes nesouhlas jednoho z rodičů. Což není dle mého názoru úplně šťastné, protože poté jeden z rodičů v mnoha případech blokuje výchovu. To se samozřejmě podepisuje na dětech, protože jakmile komunikace mezi rodiči vážne a dělají si naschvály, dítě psychicky trpí. To se bohužel stává i v případech, kdy je dítě svěřeno do péče jednomu rodiči, který tomu druhému brání v kontaktu. Většinou se naneštěstí jedná o matky.

5. Jak se tyto neshody řeší?

Nyní řešíme aktuální případ, který měl nekonečné trvání. Jedná se o dcerku mezi dvěma rodiči, kteří se neshodli vůbec na ničem, na škole, na výchově. Dokonce matka tak zbrojila proti střídavé péči, že se odstěhovala z Prahy Východ na Prahu Západ. Holčička chodila do dvou Základních škol, byla to úplná rarita v České republice, vyjadřovalo se k tomu i Ministerstvo školství. Přitom holčička byla velmi schopná, při posuzování ohledně střídavé péče vyšla s výbornými předpoklady. Ministerstvo školství nakonec nařídilo, že dítě nesmí chodit do dvou škol a soud musel rozhodnout, ve které škole zůstane,

protože rodiče se nebyli schopni dohodnout. Holčička trpěla depresemi, měla problémy ve škole. Já si myslím, že rodiče by měli mít pokoru k rodičovství.

6. A jak to dopadlo?

Soud uložil výhradní péči otci, protože bylo zřejmé, že matka dělala komplikace. Kromě toho holčička nevycházela s přítelem matky. Tenkrát, když začínalo řízení o naložení střídavé péče, byl tatínek přesvědčen, že nemá šanci. Vnímá nás jako nepřátelskou instituci, kde otec není brán vážně. Nakonec byl mile překvapen, ještě teď se tomu někdy zasmějeme.

7. Stává se, že přijdou rodiče, kteří mezi sebou nemají konflikty a shodnou se na střídavé péči?

Ano, a není to úplná výjimka. Ovšem pořád se nesou historické kořeny, kdy prarodiče nemohou přenést přes srdce, že by jejich dcera neměla ve výchově jejich vnouče. Ačkoliv je matka pro střídavou péči, tlakem rodiny se nakonec rozmyslí. Společenský náhled, že matka, která nemá dítě ve výchově, je špatná, stále přetrvává.

8. Myslíte si, že když je dítě ve výlučné péči matky, ztrácí otcové o dítě zájem?

Někteří ano, někteří ne. Ze začátku má spousta otců tendenci bojovat o přízeň svých dětí. Samozřejmě záleží na povaze. Ale určitě se ten kontakt vytrácí. Když vidí své děti jen o víkendu, plánují hezký program, ovšem každodenní kontakt, jim to nenahradí.

9. A bojují otcové o výlučnou péči na jejich straně?

Už se hlásí ke svým právům víc. Jsou mnohem více informovaní a připravení. Ale pravda je, že přímo do výlučné péče o dítě nežádají, spíše preferují střídavou péči.

10. Když mají rodiče při výkonu střídavé péče neshody, chodí si pro radu?

Ano, chodí. Většinou ale přijde jeden rodič, stěžovat si na druhého. V tu chvíli musíme rychle reagovat a posíláme je do poradny pro rodinu a mezilidské vztahy. Zákon nám umožňuje nařídit docházení za odborníkem. Ovšem já tvrdím, že ten kdo nechce, aby mu bylo pomoheno, tomu pomoci nemůžeme. To mi přijde velmi smutné.

11. Ráda bych se zeptala na váš pohled na rodinnou mediaci?

To je moje vize, moje velké přání. Myslím si, že když jdou rodiče k soudu a dávají do rozvodu peníze a čas, kterého si velmi cení. Měli by se zamyslet a dát svůj čas do snahy dohodnout se. Zjistili by, že je to mnohem přínosnější a ve finále kolikrát levnější. Často z rodičů cítím postoj: „Já mám problém, tak ho řešte“. Přeci by měli zkusit problém řešit sami. Opět bych zde chtěla zmínit důležité slovo, které se rodičům snažím vštípit a to je pokora.

12. Jak funguje názor dítěte při rozhodování o střídavé péči?

Určitě je brán velmi v potaz. Vypracovávají se zprávy, zjišťuje se, jak jsou rodiče schopni spolu komunikovat. Když rodiče přijdou předem s dohodou a už půl roku tento způsob uplatňují, podá se návrh na soud a ten to většinou „posvěť“. Pokud jsou rodiče ve shodě, rozhovory s dětmi nejsou zapotřebí. Pak jsou samozřejmě rodiče, kteří moc neví, ale chtěli by střídavou péči a tam jsou samozřejmě rozhovory s dětmi na místě.

13. Takže názor dětí je často stěžejní?

Ano, je třeba zjistit, jestli to dítě zvládne, jestli je psychicky odolné. Nejsme každý stejný, někdo se stěhováním problémy mít nemusí, jiný potřebuje pouze jedno své zázemí.

14. Myslíte si, že jsou děti schopné adaptovat se na dva domovy?

To si právě myslím, že je o osobnosti dítěte, ale taky si myslím, že to hodně záleží na rodičích. Když dítě cítí, že to takhle vyhovuje celé rodině, lehce přijme tento způsob života. Já jsem dokonce za mou letitou praxi přesvědčena, že dětem je jedno v jakých poměrech žijí, hlavně když jsou rodiče v pohodě. Tam kde by byla sebelepší úprava, ale jsou tam hádky a napjetí, tam nebude v klidu a pohodě ani dítě.

15. Myslíte si, že funguje osvěta?

Myslím si, že ano. Zajímavé je, že když rozvod a následné uspořádání rodičovské zodpovědnosti řeší nějaká známá osobnost, politik, nebo herec. V tu chvíli se dějí změny. Ten kdo má zkušenost, že střídavá péče je dobrá, začne ji propagovat i ve společnosti.

16. Slyšela jsem o případových konferencích, využíváte je?

Ve chvíli, kdy situaci sociální pracovník nezvládá sám, může si povolat takzvanou případovou konferenci, kdy se sejdou odborníci z různých sfér. Například učitelé, psychologové, lékaři. V tu chvíli je to určitá úleva a velká pomoc. Víc hlav, víc ví. Sejdeme se v místnosti s tabulí a probíráme možné řešení, diskutujeme a každý vnese do případu nový, čerstvý náhled. U nás na úřadě se snažíme Případové konference využívat, kdykoliv je potřeba.

17. Na závěr bych vám ráda poděkovala, za přínosný a obohacující rozhovor a popřála bych Vám mnoho sil v práci.

Děkuji, přeji vám, ať se Vám práce podaří.

3. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zaměřila na střídavou péči, jakožto alternativu porozvodové péče o nezletilé děti. Na začátku jsem se věnovala rodině, z důvodu zdůraznění její nezbytnosti v naší společnosti. Cílem bylo podtrhnout její funkci a důležitost rodičovství. Na kapitolu rodiny navazovalo téma rozvodu. Vnímala jsem tuto kapitolu jako plynulý přechod mezi rodinou, neboli tím, jak by rodičovství mělo vypadat a porozvodovou péči, tedy možností, jak co nejlépe nahradit možnost výchovy dětí i po rozvodu rodičů. U rozvodů jsem chtěla podtrhnout jak velkým tlakem je pro děti celý rozvodový proces. S důrazem na klady mediace. Krátce jsem nastínila jiné možnosti porozvodové péče. V další stěžejní kapitole jsem rozebrala téma střídavé péče. Jaká jsou pozitiva a negativa a jaké jsou zkušenosti ze zahraničí. V praktické části jsem uvedla tři kazuistiky, které by měly ukázat, jak může vypadat střídavá péče. Těmito kazuistikami jsem chtěla ukázat chování rodičů, kterým by se měli lidé vyvarovat nebo se jimi inspirovat. Do praktické části jsem v neposlední řadě vložila rozhovor, který jsem uskutečnila se sociální pracovníci, které si velmi vážím. Z toho důvodu, jsem rozhovor nevložila do příloh, aby mu byla věnována dostatečná pozornost.

Velkou váhu dávám kapitole, ve které jsem popsala zkušenosti ze zahraničí. Bohužel mne mrzí, že jsem nesehnala dostatek pramenů, ze kterých

bych mohla čerpat více informací. I přesto se domnívám, že tato kapitola může být nám všem velkou inspirací a motivací pro změnu porozvodové péče.

Myslím si, že nezbytná je osvěta a to jak mediální, tak ze strany organizací či státu. Mile mne překvapilo tvrzení sociální pracovníce, se kterou jsem vedla rozhovor o stoupající informovanosti rodičů o alternativách porozvodové péče.

Po studiu literárních pramenů a článků zabývajících se porozvodovou tematikou jsem dospěla k názoru, že střídavá péče by mohla být velmi pozitivním posunem pro rodiče a jejich děti, ovšem pouze za předpokladu, že se rodiče budou ochotni povznést nad své osobní problémy a myslet v první řadě na své děti. Kazuistiky jasně ukázaly, že když jsou rodiče schopni se domluvit a jednat v zájmu dítěte, střídavá péče může fungovat. Ale jakmile v rodičích přetrvává zášť a nenávisť, střídavá péče může dětem jen přihoršit.

V závěru práce bych také ráda podtrhla důležitost role otce. Z kazuistik jasně vyplývá zájem otců o podílení se na výchově svých dětí. Jak jsem již psala v Úvodu, v České republice panuje stereotypní vzorec, kdy by dítě měla vychovávat matka a otec je „postradatelný“. Stále přetrvává můj názor, že otcové se bojí o výchovu po rozvodu bojovat, dokonce je v nich zakotven pocit, že by to sami nezvládli. Matky se zase bojí, že střídavou péčí přijdou o své děti. Přitom právě střídavá péče může rodičům v mnohém usnadnit život. Matka bude mít více času na sebe a pro děti bude mít více sil. Ve chvíli, kdy otec vídá dítě jednou za 14 dní, snaží se dítěti věnovat, kupuje mu dárky, zve jej do kina, matka je tím pádem pro dítě ten rodič, který hlavně vychovává a je unavený po práci. V případě střídavé péče by oba rodiče vychovávali stejnou měrou a mohli by dětem dávat i více radosti.

I přes pozitiva, která jsem vyjmenovala, trvám na pečlivém zvážení rodičů, soudů a sociálních pracovníků OSPOD. Uvědomuji si, že má rada, aby se rodiče povznegli nad své problémy, není tak jednoduchá. Myslím si, že ještě

před finálním rozhodnutím by rodiče měli navštěvovat rodinnou poradnu, kde by bylo vhodné pracovat na jednotném výchovném stylu a na budoucí spolupráci. Střídavá péče obnáší spoustu obětí rodičů, neměli by se stěhovat daleko od sebe, otcové by měli zvážit svou možnost pracovního růstu. Ovšem pokud rodiče budou chtít, mohou svým dětem i přes bolestivý rozvod zajistit přirozený vývoj bez stresu. Byla bych velmi ráda, kdyby tato práce dokázala těm, kteří si práci přečtou otevřít oči a uvědomit si, že děti jsou naše budoucí generace a měli bychom jim dopřát co nejkvalitnější dětství.

4. Seznam použité literatury

LITERATURA:

AMATO, Paul.R. *Research on Divorce: Continuing Trends and New Developments. Journal of*

Marriage and Family, June 2010. Volume 72, Issue 3, p. 650-666

BAKALÁŘ, Eduard. *Průvodce otcovstvím*. 1. vydání Praha: Vyšehrad, 2002. 216 s. ISBN 80-7021-605-0

BAKALÁŘ, Eduard, a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. 126 s. ISBN 978-80-904920-0-4.

COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adoptce*. 1. vydání. Praha: Ikar, 2008. 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

ČERNÁ, Marie. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2001,

HELUS, Zdeněk a Vladimír SLÁDEČEK. *Sociální psychologie pro pedagogy: komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 278. ISBN 978-80-247-1168-3

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 368. ISBN 80-247-1284-9.

- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s.98. ISBN 80-85282-83-6
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994.s. 214. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. s.143. ISBN 80-7169-897-0.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 351.. ISBN 80-7367-002-X.
- MOTEJL, O. a kol. *Rodina a dítě. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Praha:Aspi, 2007, s. 215.
- NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Psyché (Grada). S. 144. ISBN 9788024714493.
- NOVOTNÁ, V., BURDOVÁ, E. *Zákon o sociálně – právní ochraně dětí*. Komentář. Praha: Linde, 2007, s. 471.. ISBN 978-80-86131-72-6.
- PROCHÁZKOVÁ, Jana. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011.s.130. ISBN 978-80-904920-0-4.
- PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Slušný rozvod*, Brno: ERA group spol. s r.o. Brno, 2002 s. 114.ISBN 80-86517-25-X
- SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. S.183 .ISBN 80-7178-906-2
- ŠMOLKA, Petr a Jan MACH. *Manželská a rodinná trápení: sborník studií*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008.s.137. ISBN 978-80-7367-448-9.

TRNKA, V. *Děti a rozvody*. Praha: Avicenum, 1974. S. 216 .ISBN 08-083-74

WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996.S.237. ISBN 80-7178-089-8

ODBORNÉ ČASOPISY:

ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o dítě po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. 2005, 5, s. 1-4. ISSN 1212-866X.

TYL, J. Střídavá péče je prokázane pro děti lepší. *Právo a rodina*. 2006, 11, s. 18-21. ISSN 1212-866X.

PRÁVNÍ PRAMENY:

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 26 ods. 2, § 31 ods. 1, § 34, § 44)

INTERNETOVÉ PRAMENY:

Český statistický ústav. *Rozvodovost*[online]. Aktualizováno 16.4. 2012 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*[online]. Aktualizováno 23.5.2012 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/258_SS_07_07.pdf

Vorel, R. *Norský zákon o dítěti (Barnalovet) a rozhod rodičů*[online]. Aktualizováno 23.11.2005 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z <http://www.rodice.wz.cz/Norsko.htm>

Iustin. *Empirická studie o střídavé výchově*[online]. Aktualizováno 2008 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z <http://www.iustin.cz/art.asp?art=285>

Cochemský model jako lék (Německo) [online]. Aktualizováno 2008 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z <http://www.asociaceneuplnychrodin.cz/cochemsky-model-jako-lek>

Iustin. *Model konceptu rodinného práva* [online]. Aktualizováno 2008 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z <http://www.iustin.cz/files/koncept8.pdf>